

مزدک: مصلح اجتماعی یا بدعتگر اهریمنی؟

بررسی بازتاب قیام مزدک در منابع عصر ساسانی

زینب ملک ثابت^۱ و شهناز حجتی نجف‌آبادی^۲

چکیده

بر اساس فرهنگ سیاسی ایران عصر ساسانی، نظم موجود در جامعه نمونه‌ای از نظم آسمانی است و شاه و سایر طبقات اجتماعی مسئولان و کارگزاران ایجاد نظم در جامعه هستند. اما ظهور نهضت اجتماعی مزدک در قرن پنجم میلادی نشانگر وجود اخلال در نظم جامعه بود و نشان داد که ساختارهای سیاسی و اجتماعی و قوانین حاکم بر جامعه از چارچوب اصلی خویش خارج شده بودند. مساوات‌طلبی و عدالت‌خواهی به عنوان مهم‌ترین اهداف قیام مزدک مؤیدی بر وجود بی‌عدالتی و اخلال در نظم جامعه بود. با این حال مزدک و قیام او در منابع عصر ساسانی (خداینامه) و متون پهلوی پس از ساسانی بازتابی بسیار مبهم و منفی داشته است. مؤلفان متون مذکور مزدک را به عنوان نیرویی اهریمنی و قیام او را علت بی‌نظمی در جامعه ساسانی معرفی کرده‌اند. این پژوهش، که با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی انجام شده است، رابطه مزدک و قیام او با مقوله نظم را مورد مطالعه قرار داده است. بررسی دقیق منابع ساسانی و پس از ساسانی گواهی می‌دهد که قیام مزدک معلول بی‌نظمی و شرایط حکومتی نامطلوب در جامعه ساسانی بوده است.

کلید واژه: قیام مزدک، ساسانیان، تواریخ اسلامی، متون پهلوی، نظم در ایران باستان

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد رشته ایران‌شناسی بنیاد ایران‌شناسی (نویسنده مسئول)؛ zeinabmalek61@gmail.com

^۲ استادیار گروه ایران‌شناسی و تاریخ دانشگاه میبد؛ hojati@meybod.ac.ir